

Отримано: 30 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 20 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 25 жовтня 2025 р.

email: maxolenyuk1320@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8849-4452>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-97-100](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-97-100)

Оленюк М. С. Терміни-номени на позначення літальних апаратів у англійській і німецькій мовах: класифікація, особливості номінації, зіставлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 97–100.

УДК: 811.111. '25

Оленюк Максим Сергійович,
аспірант кафедри англійської філології,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕРМІНИ-НОМЕНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У АНГЛІЙСЬКІЙ І НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ: КЛАСИФІКАЦІЯ, ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ, ЗІСТАВЛЕННЯ

Стаття має на меті описати особливості номінації та систематизувати назви літальних апаратів у англомовній та німецькомовній традиціях. Актуальність цієї наукової розвідки у тому, що питання контрастивного аналізу термінів-номенів у міжмовному зіставленні потребує ретельного вивчення. У роботі класифіковано терміни-номени у назвах літальних апаратів Великої Британії, США та Німеччини за ономастичними моделями. Теоретичне підґрунтя спирається на підходи до терміноворення, номенклатури та епонімії в працях І. Асмукович, Н. Нікуліної, О. Павлової, М. Дзюби, О. П. Ковальчук, О. Романової, Л. Халіновської, Л. Туровської, R. Arntz, G. Budi, H. Felber, K. Kageura, R. Temmerman. Матеріалом дослідження слугує репрезентативний корпус англомовних і німецькомовних номінацій літальних апаратів кількості 620 одиниць відібраних методом суцільної вибірки з виробничих каталогів, енциклопедичних довідників, галузевих оглядів з часів зародження авіації до 2025 року. Описано такі моделі: номени-епоніми (власне антропоніми, утворені від особових імен/прізвищ) та номени-фірмоніми (представлені корпоративною антропонімією), образні номени, які розподіляємо на підгрупи: номени-міфоніми (що містять імена міфічних героїв), номени-зооніми та номени-фітоніми (до складу яких входять лексеми на позначення назв тварин і рослин), номени-топоніми (з географічними об'єктами в складі), номени з компонентом на позначення явищ природи, номени-космоніми (що включають назви планет та космічних явищ), а також аббревіатурно-цифрові номени (представлені алфавітно-цифровими кодами), гібридні номени (лексеми в поєднанні з аббревіатурно-цифровими/індексними позначеннями). Зіставний аналіз виявляє національно-культурні особливості номінації: британська традиція демонструє перевагу епонімних назв і образних лексичних номінацій у ранньому періоді розвитку авіації з поступовим переходом до змішаних номінацій; американська система демонструє найвищу частку індексних і гібридних позначень. У німецькій ономастиці переважають аббревіатурно-цифрові номінації. Запропоновано також розгляд особливостей номінацій в діахронному аспекті з урахуванням історичних і галузевих чинників.

Ключові слова: номен, термін, епонім, авіаційна терміносистема, зіставний аналіз.

Maksym Oleniuk,
Ivan Franko National University of L'viv

NOMEN-BASED TERMS FOR AIRCRAFT IN ENGLISH AND GERMAN: CLASSIFICATION, NAMING FEATURES, AND CONTRASTIVE ANALYSIS

The article aims to describe the peculiarities of nomination and to systematize the names of aircraft in the Anglophone and German-language traditions. The relevance of this study lies in the need for a careful contrastive analysis of nomen-based terms across languages. The paper classifies nomen-based terms in the aircraft names of Great Britain, the United States, and Germany according to onomastic models. The theoretical framework draws on approaches to term formation, nomenclature, and eponymy presented in the works of I. Asmukovich, N. Nikulina, O. Pavlova, M. Dziuba, O. P. Kovalchuk, O. Romanova, L. Khalinovska, L. Turovska, R. Arntz, G. Budi, H. Felber, K. Kageura, and R. Temmerman. The research material is a representative corpus of 620 English- and German-language aircraft names selected by exhaustive sampling from manufacturers' catalogues, encyclopaedic handbooks, and industry reviews, covering the period from the dawn of aviation to 2025. The following models are described: eponymic nomens (proper anthroponyms formed from personal names/surnames) and corporate eponymic nomens, as well as figurative nomens, subdivided into: mythonyms (containing names of mythic heroes), zoonyms and phytonyms (including lexemes denoting animals and plants), toponyms (geographic names), nomens with components denoting natural phenomena, and cosmonyms (including names of planets and celestial phenomena); in addition, alphanumeric nomens (letter-number codes) and hybrid nomens (lexemes combined with alphanumeric markers). The comparative analysis reveals culturally specific features of nomination. The British tradition demonstrates the preference for eponymic and figurative lexical nominations in the early period of aviation, with a gradual shift toward hybrid nominations; the American system exhibits the highest share of code-based and hybrid designations. In German onomastics, alphanumeric nominations predominate. The study also considers nomination patterns diachronically, taking historical and industrial factors into account.

Keywords: nomen-based term, term, eponym, aviation terminology system, contrastive analysis.

В процесі творення та збагачення терміносистем мови відбувається низка процесів. Одним із них є технологічний розвиток суспільства, який безпосередньо впливає на розширення та оновлення термінології будь-якої галузі. Нові термінологічні одиниці створюються у відповідь на появу нових явищ, понять, апаратів.

Авіація – це одна з наймолодших галузей науки, яка, відповідно, найактивніше розвивається та продукує нові терміни. Суттєвий прошарок таких новостворених одиниць складають терміни-номени, які поєднують мовні, історично-культурні та маркетингові функції. Такі терміни хронологізують появу нових одиниць у мові авіації, відмарковуючи технологічну новизну, формують традиції виробничих брендів і відображають їх корпоративний імідж, а також віддзеркалюють характерний національний стиль. Попри значну увагу дослідників до цього питання, ще не було проведено контрастивного аналізу термінів-номенів у міжмовному зіставленні, і саме це складає **актуальність** цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади цієї розвідки ґрунтуються на працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, які виокремили особливості номенів, запропонували їх дефініції, окреслили місце номенклатурних термінів у терміносистемі мови, описали їх характерні ознаки та відмінності від суміжних понять, як от термінів,

онімів, епонімів, апелятивів. Так, Н. Нікуліна систематизує дискусії щодо поняття “номен” в українській і зарубіжній лінгвістиці та виокремлює такі його ознаки як: референційна стабільність (зв’язок із конкретним об’єктом); нормативність/реєстровість (закріплення в стандартах, технічних описах, індексах); формальна маркованість (наявність індексів, буквенно-цифрових кодів, серійних позначень (Нікуліна, 2010)). Дослідниця також підкреслює, що номен – це не другорядний елемент, а важливий різновид спеціальної лексики в терміносистемі.

Водночас О. Павлова вважає номени проміжною ланкою між термінами та власними назвами, які не фіксуються в словниках, однак яким властива смислова похідність (Павлова, 2008). О. Романова розглядає спеціальну лексику як об’єкт лінгвістичного дослідження, де термін і номен утворюють континуум із частковим перетином функцій (Романова, 2011). Цієї думки притримується й Л. Халіновська, акцентуючи системні ролі номена та терміна в професійному дискурсі, а не жорсткі критерії їх розмежування (Халіновська, 2012).

В українському термінознавстві дослідники пропонують подальше розмежування епонімних термінів як назв загальних понять та номенів як назв індивідуальних об’єктів/зразків), підкреслюючи метонімічний механізм перенесення «ім’я → назва явища чи об’єкта» (Дзюба, 2010; Асмукович, 2011). Ступінь апелятивації залежить від дискурсивного функціонування й часом «просуває» власну назву в зону номенклатури (Ковальчук, 2019). Таким чином, розмежування термінології і номенклатури ґрунтується на семасіологічній і номінативній функціях. Термінологія перш за все покликана формувати систему понять певної науки, а номенклатура, що може бути виражена будь-якими умовними позначеннями (буквами алфавіту, цифрами, словами тощо), використовується для маркування об’єкта.

Схожі підходи усталилися й в англomовному та німецькомовному термінознавстві. Низка учених проводить чітке розмежування між термінами та номенклатурними назвами (Arntz, 2009; Budin, 2001; Felber, 1984; Kageura, 2002), у той час як деякі дослідники (Temmerman, 2000) критикують цей підхід, притримуючись думки, що номени та терміни перебувають в ефективній взаємодії, утворюючи соціокогнітивні прототипи.

Однак, попри значну увагу до питання номена в термінології, зіставний аналіз термінів-номенів на позначення назв літальних апаратів в англійській та німецьких мовах ще не отримував детального висвітлення в науковій літературі, і саме це є **метою** цієї статті. Її **завданнями** є:

- узагальнити теоретичні підходи до терміна-номена;
- проаналізувати типологію та класифікувати терміни-номени на позначення назв літальних апаратів в англійській та німецьких мовах;
- окреслити історичні й галузеві чинники, що впливають на їх утворення;

Виклад основного матеріалу дослідження.

Матеріалом дослідження слугували два корпуси (англomовний – 517 одиниць (з них 330 назв американського походження та 187 британського) та німецькомовний (включно з австрійськими та швейцарськими назвами – 103 одиниці) номінацій літальних апаратів, що разом складає 620 назв літальних апаратів трьох провідних авіаційних культур. Усі одиниці були розподілені на такі групи:

- номени-епоніми, в межах яких виокремлюємо власне антропоніми, утворені від особових імен/прізвищ та номени-фірмоніми, представлені корпоративною антропонімією, тобто утворені від назви компанії-виробника;
- образні номени, що містять семантичний компонент і які розподіляємо на підгрупи: номени-міфоніми (що містять імена міфічних героїв), номени-зооніми та номени-фітоніми (до складу яких входять лексеми на позначення назв тварин і рослин), номени-топоніми (з географічними об’єктами в складі), номени з компонентом на позначення явищ природи, номени-космоніми (що включають назви планет та космічних явищ);
- аббревіатурно-цифрові номени (представлені алфавітно-цифровими кодами);
- гібридні номени (лексеми в поєднанні з аббревіатурно-цифровими/індексними позначеннями).

	Британія	США	Німеччина
Епоніми	70	28	3
Лексичні	51	39	10
Абревіатурно-цифрові	45	7	41
Гібридні	21	256	49
Разом	187	330	103

У розподілі термінів-номенів за країною походження кількісно переважають США (53, 22 %), що пояснюється домінантною роллю країни у сфері авіації сучасності завдяки розвиненим науково-дослідним, виробничим і ремонтним потужностям, значним накопиченим ресурсам та технологічному відриву у виробництві авіаційної техніки, а також великій кількості військових літальних апаратів та потужній авіаційній промисловості як галузі економіки. Друге місце посідає Велика Британія (30, 16%) через активну позицію країни в епоху появи та зародження авіації, а також завдяки першості в інституалізації приватних конструкторських бюро. Частка термінів-номенів, що з’явилися в німецькій мові складає 16, 61%, оскільки Німеччина вийшла на світову арену в авіаційній індустрії значно пізніше.

Детальний аналіз типологічної класифікації виявив наступні тенденції. У назвах літальних апаратів з британським походженням відсотково найвища частка епонімів, що пов’язано з тим, що ціла низка провідних компаній-виробників авіації історично носили прізвища засновників, а моделі автоматично успадковували цю епонімію (*Armstrong Whitworth Argosy, Avro Anson, Hawker*). Окрім того, помітна культура назв апаратів (особливо на ранніх етапах розвитку авіації) на честь піонерів-конструкторів (*Cayley, Pilcher, Henson, Stringfellow*). Британська традиція також порівняно багатша на лексичні назви (*de Havilland DH82A Tiger Moth, Miles M.3A Falcon Major, Blackburn Mercury, Vickers Type 56 Victoria, English Electric Canberra, Panavia Tornado GR1, Lockheed Hercules C-130*), але у повоєнний період також тяжіє до індексів і гібридних позначень (*Hawker Siddeley HS 125, BAC One-Eleven*).

Терміни-номени, утворені в американській культурі демонструють домінування гібридних назв, де лексеми поєднуються з цифровими індексами. Це мотивується виходом на міжнародну арену таких авіакомпаній як *Boeing, Douglas*,

McDonnell, Cessna, Piper, зростанням серійного виробництва та глобалізацією ринку. Такі назви забезпечують пізнаваність бренду, водночас акцентуючи стандартизованість, а, отже, і надійність і безпеку.

Німецька номенклатура історично вирізняється чіткими аббревіатурно-цифровими позначеннями виробничих лінійок *Bf/Me/He/Do/Ju/Fw/Ar*), які водночас зберігають брендові антропоніми (*Messerschmitt, Junkers, Heinkel*), подекуди в поєднанні з лексемами-епітетами (*Taifun, Storch, Blitz*). Зазвичай епонім не є чистим семантичним ядром, а входить до індексного позначення типу *Messerschmitt Bf 109E, Junkers Ju 88*, таким чином структурно підтримуючи номенклатуру, а не витісняючи її.

Особливої уваги потребують номени, що були зараховані до групи з лексичними маркерами. Зазначимо, що лише терміни-номени, до складу яких входить лексема з виразним семантичним компонентом і яскравою образністю класифікувалися як лексичні. До цієї групи не зараховуємо епітети на кшталт *Junior, Super, Standard, Executive, Major/Minor*, які виконують лише функцію оцінних або серійних маркерів (*4-D Junior Speedmail (ATC 305), Gee Bee Z Super Sportster, PA-12 Super Cruiser, Glasflügel H-201b Standard Libelle*); загальні назви класів літальних апаратів типу *Monoplane, Triplane, Fighter, Trainer, Airship, Composite*, які належать до родових іменників (*Plicher Triplane, Walbro Monoplane, B&W Seaplane, Great Lakes Sports Trainer, Shorts Mayo Composite*), а також епітети на позначення функції, такі як *Messenger, Recruit, Provider, Autocrat, Businessliner (Verville-Sperry M-1 Messenger, Ryan PT-22 Recruit, Fairchild C-123K Provider, Auster J/1 Autocrat)*.

У британській номенклатурі кількість термінів-номенів з лексичним компонентом найбільша. Найщільніший пласт складають номени-зооніми (*Miles M.3A Falcon Major, Percival Mew Gull, de Havilland DH.80A Puss Moth*), номени-космоніми (*Blackburn Mercury, de Havilland DH.88 Comet, Gloster Meteor prototype F9/40 DG202/G*) та номени-топоніми (*Vickers Vimy, Westland Welkin Mk 1, English Electric Canberra*). Типова британська стратегія – бренд/ + коротка, виразна лексема-образ виконує роботу культурного маркера та допомагає назві надійно закріпитися в колективній пам'яті. Британська традиція сильніше від інших тримається за птахів і морську фауну, а також за космічні образи, що асоціюються зі швидкістю та висотою.

Американська традиція демонструє тяжіння до номенів-зоонімів, зокрема на позначення хижих тварин (*Piper J3C-65 Cub, Boeing Model 15 FB-5 Hawk, Franklin PS-2 Texaco Eaglet, Cessna Citation Mustang 510*), та номенів з компонентом на позначення стихій чи явищ природи (*Lockheed P-38 Lightning, Republic F-105D Thunderchief, Fairchild Republic A-10 Thunderbolt II*). Американський епітет здебільшого «бойовий», з акцентом на атаку, удар, швидкість.

Німецькомовний простір має найвищу частку чистих індексів, а поодинокі лексеми не демонструють чіткої семантичної тенденції (*Glasflügel H-201b Standard Libelle, Messerschmitt Me.163 Komet, Junkers W.33 Bremen*), таким чином героїчно-бойові епітети чи лексеми на позначення сили та швидкості майже відсутні.

У діахронній перспективі спостерігаємо домінування антропонімних найменувань у ранній піонерській добі (*Wright Flyer, Langley Aerodrome; Rumpler Taube*), коли особистісний престиж винахідника відіграє визначальну роль. У міжвоєнний час (1919–1939) помітне швидке зростання кодових позначень у зв'язку з масштабуванням виробництва (*Avro 504; Junkers G 38, Ju 52-3M; Boeing 247*), водночас вжиток входять номени з лексичним компонентом (*Hurricane, Spitfire, Tiger Moth*). У часи Другої світової та Холодної воєн (1940–1960-ті) спостерігається стандартизація військових індексів (*B-, F-, C-, Ju-, Bf-, He-*), які, однак, співіснують з образними компонентами (*Mustang, Thunderbolt*). Після 1960-х глобалізація вимагає від консорціумів інтернаціоналізації та нейтральних позначень (*A-300, C-160*), однак локальні культурні коди подекуди зберігаються.

Висновки. Запропонована типологія дає змогу ефективно описати назви літальних апаратів і зіставити національні традиції термінотворення. Результати свідчать, що британська номенклатура демонструє перевагу епонімів, які активно персоніфікували винахідника чи конструктора та пізніше були витіснені фірмонімами, а також образних лексичних назв, які виконують додаткову іміджеву та маркетингову функцію. Для американської системи характерна висока частка індексних і гібридних номінацій, що відбиває тенденцію до стандартизації та широту модельних лінійок. Німецька традиція вирізняється чітко організованою аббревіатурно-цифровою системою виробничих індексів. Таким чином, у німецькомовному корпусі індексу здебільшого поглинає семантику, тоді як у англомовному код і семантична назва ефективно співіснують, що додає назві додаткових тонких і водночас промовистих смислових маркерів.

Література:

1. Асмукович І. В. Епоніми у складі англомовних авіаційних термінів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. № 58. С. 80–83.
2. Дзюба М. Епонімічні найменування в українській науковій термінології. *Українська мова*. 2010. № 3. С. 55–63.
3. Ковальчук О. П. Структурно-семантичні особливості епонімів англійської та української мов : дис. ... канд. філ. наук. Дрогобич, 2019. 188 с.
4. Нікуліна Н. В. Дискусії щодо терміна “номен” в українському та зарубіжному мовознавстві. *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”* : Серія “Проблеми української термінології”. № 676. Львів. 2010. С. 56–61.
5. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”* : Серія “Проблеми української термінології”. № 620. Львів. 2008. С. 49–54.
6. Романова О. О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження: термін і номен. *Термінологічний вісник* : 36. наук. праць / відп. ред. В. Л. Іващенко. Вип. 1. Київ : ІУМ НАНУ. 2011. С. 56–61.
7. Туровська Л. В. Терміни та номени в науково-технічній сфері. *Українська термінологія і сучасність* : 36. наук. праць / відп. ред. проф. Л. О. Симоненко. Вип. VI. Київ : КНЕУ. 2005. С. 225–229.
8. Халіновська Л. Кореляція понять термін і номен в українській науково-технічній термінології. *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”*. Серія «Проблеми української термінології». 2012. № 733. С. 57–59.
9. Arntz R., Picht H., Mayer F. Einführung in die Terminologearbeit. Hildesheim. Zürich. New York. Hildesheim : Georg Olms Verlag, 2009. 331 S.
10. Budin G. A critical evaluation of the state-of-the-art of terminology theory. *IITF Journal*. 2001. Vol. 12, № 1–2. P. 7–23.
11. Felber H. Terminology Manual. Paris : Infoterm/UNESCO, 1984. 426 p.
12. Kageura K. The Dynamics of Terminology. Amsterdam : John Benjamins, 2002. 322 p.
13. Temmerman R. Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach. Amsterdam : John Benjamins, 2000. 258 p.

References:

1. Asmukovych, I. V. (2011). Eponyms u skladi anhlomovnykh aviatsiinykh terminiv [Eponyms in English-Language Aviation Terms]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, (58), 80–83. [In Ukrainian].
2. Dziuba, M. (2010). Eponimichni naimenuvannia v ukrainskii naukovi terminolohii [Eponymous Designations in Ukrainian Scientific Terminology]. *Ukrainska mova*, (3), 55–63. [In Ukrainian].
3. Kovalchuk, O. P. (2019). Strukturno-semantychni osoblyvosti eponimiv anhliiskoi ta ukrainskoi mov [Structural and Semantic Features of Eponyms in English and Ukrainian] (Dys. kand. filol. nauk). Drohobych. [In Ukrainian].
4. Nikulina, N. V. (2010). Dyskusii shchodo termina “nomen” v ukrainskomu ta zarubizhnomu movoznavstvi [Discussions on the Term “Nomen” in Ukrainian and Foreign Linguistics]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”*. Problemy ukrainskoi terminolohii, (676), 56–61. [In Ukrainian].
5. Pavlova, O. (2008). Terminy, profesionalizmy i nomenklaturni znaky (do problemy klasyfikatsii spetsialnoi leksyky) [Terms, Professionalisms, and Nomenclature Signs (On the Problem of Classifying Specialized Vocabulary)]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”*. Problemy ukrainskoi terminolohii, (620), 49–54. [In Ukrainian].
6. Romanova, O. O. (2011). Spetsialna leksyka ukrainskoi movy yak ob’iekt linhvistychnoho doslidzhennia: termin i nomen [Special Vocabulary of the Ukrainian Language as an Object of Linguistic Research: Term and Nomen]. V. L. Ivashchenko (Red.), *Terminolohichniy visnyk* (Vyp. 1, s. 56–61). Kyiv: IUM NANU. [In Ukrainian].
7. Turovska, L. V. (2005). Terminy ta nomeny v naukovo-tekhnichnii sferi [Terms and Nomens in the Scientific and Technical Field]. L. O. Symonenko (Red.), *Ukrainska terminolohiia i suchasnist* (Vyp. 6, s. 225–229). Kyiv: KNEU. [In Ukrainian].
8. Khalinovska, L. (2012). Koreliatsiia poniat termin i nomen v ukrainskii naukovo-tekhnichnii terminolohii [Correlation of the Concepts “Term” and “Nomen” in Ukrainian Scientific and Technical Terminology]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Problemy ukrainskoi terminolohii, (733), 57–59. [In Ukrainian].
9. Arntz, R., Picht, H., & Mayer, F. (2009). Einführung in die Terminologearbeit. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
10. Budin, G. (2001). A critical evaluation of the state-of-the-art of terminology theory. *IITF Journal*, 12(1–2), 7–23.
11. Felber, H. (1984). Terminology manual. Paris: Infoterm/UNESCO.
12. Kageura, K. (2002). The dynamics of terminology. Amsterdam: John Benjamins.
13. Temmerman, R. (2000). Towards new ways of terminology description: The sociocognitive approach. Amsterdam: John Benjamins.